

Karen Swartz Larsson

En reflektion kring sanningsanspråk: Vem äger Steiner?

Trots att jag inte ens kan rita en någorlunda snygg streckgubbe är jag ändå en konstnär. Det är vi alla, även om vi själva inte upplever att vi sitter på några sådana förmågor. Varje sekund vi lever är vi faktiskt engagerade i de otroligt komplexa processer som ger världen dess form. Det gör vi delvis genom att skapa, skapa om, upprätthålla eller riva sönder olika diskurser. 'Diskurs' är ett knepigt och frustrerande begrepp med mycket i bagaget, men vi ska snart närma oss det. Först vill jag dock ta en liten omväg.

Det handlar om ett tillfälle när jag pratade inför en grupp om ämnet Rudolf Steiner i Stockholm. Jag berättade då för publiken att jag tycker om att promenera på samma gator som han själv gick på när han besökte vår fina huvudstad och om hur en sådan tillsynes enkel handling gjorde att jag upplevde en slags närhet till honom. Denna upplevelse värdesätter jag högt vad gäller hur den påverkar min egen relation till antroposofins utveckling. Plötsligt blev jag avbruten av en äldre man som av någon anledning verkade känna ett stort behov av att uttala de fyra följande orden: "det är ju dumt". Trots att jag var en aning chockad lyckades jag rikta en leende mot min nya vän och få ur mig några ord. "Det kan man tycka. Men det tycker inte jag." Mannen morrade då åt mig, som en missnöjd hund, och lämnade genast rummet medan han mumlade något förmodligen otrevligt. Förhoppningsvis kommer han att sluta hemsöka mina minnen lika fort som han gick ur lokalen när jag äntligen lyckas lösa hans gåta. Jag tycker dock fortfarande att det inte är så dumt att känna någon slags närhet till Rudolf Steiner när man besöker platser han besökte en gång i tiden, för då kan vi verkligen uppleva att han trots allt var en varelse gjord av kött och blod precis som vi är.

Som en del av min forskning om den antroposofiska rörelsen i Sveriges situation har jag intresserat mig för olika sätt att relatera till Rudolf Steiner och hur det skulle kunna beskrivas för någon som inte är så insatt. Till att börja med: en intressant sak jag har lagt märke till

Karen Swartz Larsson

hänger ihop med en viss samhällsutveckling: ”Dr. Steiner” har till slut blivit bara ”Steiner”, vilket fortfarande har en någorlunda formell klang, men jag har också fått träffa honom på nätet i en mer avslappnad variant som ”Rudi”. Jag ska dock kalla honom Steiner i resten av den här texten då det är den beteckning jag personligen föredrar.

Under mina intervjuer har jag hört berättelser om vetenskapsmannen Steiner samt forskaren Steiner. Den senare versionen verkade dock mänskligare och mer sympatisk på något sätt. ”Sökare”, ett modernare ord som olyckligt nog lätt kan få mitt inre flumlarm att börja tjuta på grund av mina egna obearbetade fördomar, dök också upp som en etikett för honom under en intervju. Jag fick träffa psykologen Steiner, och under ett antal samtal blev han presterade för mig som filosof. Till gruppen ”1900-talets mest betydelsefulla tänkare” blev han rankade av en av mina informanter. Märkligt nog blev han kallad för konstnär bara en enda gång under mina intervjuer. Andra sätt som han beskrevs på av mina informanter inkluderar ”pragmatiker”, ”initiativtagare”, ”författare”, ”strålande journalist”, ”otroligt begåvad pedagog” och ”en fascinerande personlighet som jag skulle vilja träffa”. Varje Steiner som blir till har en alldeles egen livshistoria och kan användas för olika syften av den som skapar just den versionen, medvetet eller helt omedvetet.

Begreppen diskurs och diskursanalys har fått ett dåligt rykte. Detta är inte särskilt överraskande när man tänker på att det verkar finnas lika många definitioner på dessa begrepp, som det finns folk som sysslar med dem som teori och metod. Trots det handlar det hela om någonting som är lika enkelt som det är svårt: processer som vi sysslar med varje dag i olika sammanhang oavsett om vi är medvetna om det eller inte. Diskursanalys är oftast förknippad med filosofen och historikern Michel Foucault och har sedan dess uppkomst infiltrerat en mängd akademiska områden. Kortfattat kan man säga att begreppet bygger på tanken att det som vi tror vi vet om världen inte ska behandlas som någon form av objektiv sanning. Eftersom ”verkligheten” bara är tillgänglig för oss i vårt vardagliga liv genom

påhittade kategorier, kan det vara svårt att säga att vår kunskap och våra föreställningar om världen speglar någonting som finns ”där ute”. Dessutom är vi människor förankrade i specifika historiska och kulturella kontexter och därför är sättet på vilket vi ser världen och hur vi tänker på den, egentligen produkter av historiskt förankrade interaktioner. Följaktligen kan man säga att våra identiteter och hur vi uppfattar världen kunde ha varit väldigt annorlunda än hur de ser ut nu. Dessutom kan de förändras. Om vi nu kan dra slutsatsen att kunskap är skapad och blir till genom sociala interaktioner, i vilka gemensamma sanningar byggs upp, som sedan tävlar mot andra sanningar, blir konsekvensen att vissa handlingar verkar mer naturliga när man har en viss syn på världen medan andra blir otänkbara. Olika syn på världen leder alltså till olika handlingsmönster, vilket betyder att skapandet av kunskap och sanning har sociala konsekvenser.

Med utgångspunkt i ovanstående kan en diskurs definieras som ett sätt att prata om eller förstå världen, eller en aspekt av världen, på. Enligt ett sådant synsätt blir allt som kommer till uttryck utformat efter vissa mönster när människor delta i olika områden i samhällslivet.

Diskursanalys har som syfte att undersöka dessa mönster. Som vi har sett skapas olika sanningsanspråk som tävlar mot varandra, och kampen som då uppstår kan man uppfatta och undersöka som en konflikt mellan olika sätt att uppfatta aspekter av världen – diverse synsätt som följligen skapar identiteter, t.ex. expert och lekman. Sådana identiteter bär med sig en mängd implikationer som man får med på köpet, inte minst de som handlar om maktfrågor.

När man pratar med folk eller läser böcker så kan man snabbt inse att det finns otroligt många diskurser om Rudolf Steiner på marknaden. Vissa kan man tycka är attraktivare än andra.

Flummästare Steiner och Steiner den proto -nazist som man träffar ibland i böcker eller på nätet i olika sammanhang är exempel på några återkommande versioner av en Steiner som man kanske inte skulle vilja fika med. Men de måste man också handskas med till slut. Att i tystnad-sopa bort sådant – och hit kan vi räkna vissa uttalanden med rasistiska drag som har

Karen Swartz Larsson

en tendens att försvinna när nya översättningar av Steiners verk görs – är möjligtvis också ett misstag, en handling vilken i sin tur bidrar till skapandet av en diskurs om de hemlighetsfulla antroposofer som har något att dölja. Att det också finns gott om diskurser om antroposofer ska man inte glömma. Istället ska en sådan Steiner mötas med kunskap och ett kritiskt förhållningssätt. Steiner var naturligtvis utsatt för de diskurser som var dominerande på hans tid lika mycket som vi, åtminstone delvis, är fångar-i vår tids diskurser.

Min Steiner är inte nödvändigtvis densamma som din Steiner, och detta innebär inte att hela världen till slut måste upplösas i något slags meningslös relativism. Det finns förmodligen vissa diskurser om Steiner som ligger närmare det vi kan kalla ”sanningen” än andra – det vill säga, att de byggs på det som vi kan beteckna som ’historiska fakta’. Jag har inte glömt att det verkar vara fallet att vi lever i en värld där politiska regimer fortfarande kan vila på ”alternative facts”, men samtidigt blir det allt tydligare att vi också lever med en fot i en digital värld där den minsta detalj om den obskyraste händelse kan kollas upp på några sekunder – om den som söker har intresserat sig för källkritik tillräckligt mycket.

Om vi skulle besöka ett museum är det förmodligen så att vissa föremål som du tycker är vackra skulle falla mig mindre i smaken, och tvärtom. Och det är inget fel eller något konstigt med det. Men vi kan inte ha en meningsfull diskussion om saken om den enda motivation-jag kan komma med är varför just det föremål jag tycker bäst om är bättre än ”ditt” är, att ”mitt är ju finare”. Ett annat sorts perspektiv måste utvecklas hos mig, ett perspektiv som också tar hänsyn till varför jag tycker det jag tycker och som samtidigt strävar efter att förstå varför du tycker det du tycker. Att göra så är inte alltid så lätt, och det tar tid. Jag jobbar fortfarande med att förstå skillnaden mellan min Steiner och den Steiner som finns hos mannen som morrade åt mig, som ni fick träffa i början av denna text. Vissa lärare lämnar rummet omsvärmad av ett moln svordomar. Vi måste dock kunna känna igen dem.